

Áldozataink (3.)

Káty, Budiszava (Tiszakálmánfalva) és Kabol magyar közösségeinek II. világháborús áldozatai

Amikor a II. világháborús délvideki magyar népességsökkenés és a vérveszteségek kerülnek szóba, túlnyomórészt az 1944/45-ös megtorlások áldozataira és az 1944–1945-ben a partizán csapatoknál elesett magyarokra gondolunk. Egy teljesebb kép összeállításához nagyobb figyelmet érdemelnek azok a nemzetársaink, akik a magyar hadseregben szolgáltak, és főleg az orosz frontokon vesztették életüket.

Igazi kelecpebe 1969-ben kerültem. Az újjászervezés vezetője voltam, amelynek titkára voltam, nyíltan a liberális politikai irányvonalat támogatta, és annak bukása után azonnal felmerült az ifjúsági elnök és titkár felelőssége, sőt pártellenes tevékenysége. Az újjászervezés vezetője és a Szocialista Szövetség elnöke közben kiderítették apám múltját. Felszólításukra azzal az állítással rukkoltam elő, hogy apámat az oroszok fogták el, utána soha többet nem hallottunk róla semmit. A Szocialista Szövetség ravasz elnökének utolsó kérdése az volt, gyűlölem-e az oroszokat, amiért apámat „eltüntették”. Válaszom határozott nem volt, de mindketten tudtuk, hogy az oroszok helyett kik voltak az igazi tettesek. Persze az ifjúsági elnökkel együtt lemondunk tisztségünkön azzal a magyarázattal, hogy már három éve vezetjük a szervezetet, és új emberekre van szükség az új időkben. Az ifjúsági vezetőség tagjai tudták az igazi okot, de azt is, hogy a párt „évedhetetlen”, és csak a pártvezetés tudja a helyes utat. Ez egészen a mai időkig így van, volt alkalom megapasztalni mostani pártom gyakorlatát és módszereit is.

Liberalis magatartásom miatt az újjászervezési katonai ügyosztály „visszavonta” jelölésemet a bileicai tartalékos tiszti iskolába, tehát a haza „védelmének” szempontjából szintén bizonytalan elemmé váltam.

Ezzel viszont jól jártam, mert rendes katonai szolgálatom 21 nap után véget ért nyomorúságosan. Igaz, az újjászervezési katonai orvosi diagnózis felmutatásával, bármilyen felvilágosítást nélkül lezsereltek. Nekem valóban elég volt a 21 nap katonaságom.

Személyes „élményeim” alapján feltételezem, hogy az 1944/45-ös magyar áldozatok leszármazottai egy részének szintén akadnak szép számban hasonló tapasztalatai, természetesen más-más megjelenési formában.

A személyes érintettség okán és szülőfaluim történetének feldolgozó-számom alapján mind tudatra bukkantam a II. világháborús áldozatokkal kapcsolatban. Emeltem, hogy Tiszakálmánfalva lakossága nem kezdeményezett semmilyen szerbellenes intézkedést, hiszen az ott élő 12 szerb lakossal jó viszonyban voltak (néhányan magyarul is tudtak, keletiek magyar nő volt a felesége). A Sajkás vidéki diverzánus akciók, majd a magyar karhatalmi erők által végrehajtott razzia óvatosságra intette őket. A partizáncsoportok már 1941 közepétől diverzánus akciókat hajtottak végre Tiszakálmánfalva határában. 1941. július 26-án bűzátalakítást, szeptember 30-án kenderépőket gyűjtöttek föl, 1944. október 3-án

Sajak Rade partizáncsoportja három telefonpóznát átfűrészelt, és ezeket a vasúti pályára döntötték. Baleset nem történt, csak a közlekedő vonatszerelvény mozdonya sérült meg, mert a mozdonyvezető észrevette az akadályt (Vajdasági Múzeum, Újvidék, Levéltári szám 19878/1-3).

Ugyancsak egy partizáncsoport 1943 nyarán megölte Borza Mihály vasúti őrt, helybeli lakost, állítólag azért, mert a magyar csendőrök 1941-ben úgy megverték a szerb nemzetiségű állomásfőnököt, hogy az behalt az elszendvedett sérüléseikbe.

Olyan kaboli szerbek álltak rajta személyes bosszút, akik úgy gondolták, hogy Szekeres János piszokra, sárra nagyobb százalékot vont le répájukból, mint kellett volna. Magyar embert ilyesmi miatt már agyon lehetett verni.

A partizánok és más, főleg kaboli szerb fegyveres csoportok 18 magyar embert végeztek ki vagy vertek agyon. Nehéz meghatározni az okokat, mert jó néhány esetben ellentmondók. Tiszakálmánfalván, a háború után ellenséges, még inkább fasista szervezeten nyilvánított Délvidéki Magyar Közvetlen Szövetségének mintegy 300 tagja volt.

Megalakult a Nyilas Párt helyi szervezete, 12 taggal, jórészt szegény emberekkel állt, akik a magyar hatóságoktól néhány hold földet kaptak, főleg emiatt csatlakoztak a fasisták pártjához. A nyilasok listáját nem találták meg, amit az bizonyít, hogy valamennyien túlélték a háborút. Egy közülük Magyarországra szökött, őt keresték is a partizánok, és mivel nem találták, testvérbátyját végezték ki helyette. A falu első emberét, a bíró Róka Istvánt bevették a község házába, megverték, de hazaengedték. A Közművelődési Szövetség elnöke Szekeres János volt, őt a kaboli szerbek egy csoportja 1944 novemberében a községház udvarában úgy összeverték, hogy néhány hónap múlva, 1945. április 12-én behalt sérüléseibe.

Szekeres János répátevő volt a faluban, egyes állítások szerint olyan kaboli szerbek álltak rajta személyes bosszút, akik úgy gondolták, hogy Szekeres János piszokra, sárra nagyobb százalékot vont le répájukból, mint kellett volna. Magyar embert ilyesmi miatt már agyon lehetett verni.

Néhány tiszakálmánfalvi áldozat csendőr vagy állami hivatalnok volt Kabolon, Dunagárdonyon, Tündéresen és Szablán, akik háborús bűnösökként halálra lettek ítéelve, bűnösségük fokának bizonyítása nélkül.

Korbelity Erzsébet olvasónk telefonon értesítette szerkesztőségünket, hogy sorozatunkban közzétett édesapja adatai tévesen szerepelnek, illetve ha egy másik azonos nevű kivégzetről van szó, akkor pótoljuk a névsort olvasónk édesapjának adataival.

Bognár János 1910. ápr. 27-én született Péterváradon Bognár Imre és Puhálak Rozália gyermekkeként. 1944-ben végezték ki Kátyon. Három gyermeke maradt árván.

az újjászervezés partizánegység tagjai Tiszakálmánfalva és Sajkásszentiván között fellobbantatták a sínket, egy mozdonyt és négy vagon megsemmisítettek (Vojvodina u narodnoslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji 1941–1945., megjelent Újvidéken 1984-ben Cedomir Popov szerkesztésében a 97., a 110. és a 351. oldal).

1941. szeptember 10-én éjjel a Tiszakálmánfalva és Sajkásszentiván közötti vasútvonal mellett

A 2003-as évben Gulyás Károly plébános csak azon feljegyzése került a kezembe, amely szerint 1941 és 1945 között 38 tiszakálmánfalvi magyar vesztette életét, ma ez a szám 45–50 között van. Matuska Márton első feljegyzései alapján, levéltári kutatások és a leszármazottak segítségével igyekeztem összeállítani a 38 áldozat listáját, amely hiányos adatokat tartalmaz, két-három esetben a nevek sem egészen pontosak. (Galambos László:

Gulyás Károly plébános szerint 1941 és 1945 között 38 tiszakálmánfalvi magyar vesztette életét

Részletek Budiszava (Tiszakálmánfalva) történetéből, Magyar Szó, 2004. március 24.)

Gulyás Károly frásos feljegyzéseit konkrét bizonyítéknak lehet tekinteni az 1941–1945 közötti háborús és a környéken bosszú áldozatainak számat illetően, háber még ezek után is maradtak hasonló részletek.

A plébános úr a tiszakálmánfalvi áldozatok közé sorolta azokat a személyeket, akiket helyben tartóztattak le vagy vertek agyon, azokat, akik tiszakálmánfalviak voltak, de a szomszédos falvakban ölték meg őket, és azokat is, akik a háború alatt költöztek a faluba. Ezért megtörténhet, hogy egy-egy személy neve esetleg megismétlődik az újjászervezési vagy a szabályai áldozatok között. Pontos adatok birtokában az egyedi esetek javításra szorulnak.

Fontos kiemelni, hogy a kivégzettek és az elesettek közül még 52 tiszakálmánfalvi magyar férfi eltele fogott kockán 1944 novemberében, amikor lehajtották őket a titeli Tisz-partra. Szerencsükre megérkeztek az orosz csapatok Titelhez, és tisztjeik tájékoztatást kértek a partizánparancsnokoktól, illetve a katonai közszervezet títeli vezetőitől, de az elfogottakról is, hogy mi a bűnik ezeknek az embereknek. A tiszakálmánfalviak közül Moldvai János asztalosmester jól beszélt oroszul, mert az I. világháborúban orosz hadifogságba esett. Amikor elmondta, hogy ők nem fasisták, senkit nem bántottak, akik ott vannak, büntelenek, akkor az orosz parancsnok rendelkezése hazaengedték őket.

Az 1944 október végén, november elején elhurcolt, agyonvert vagy kivégzett magyarok listája:

- Hasovics Imre,** András és Horvát Anna fia, Antalffy Ilona férje, Szécsénben született.
- Hevér Sándor,** Péter és Vágó Erzsébet fia, Zséli Mária férje, 1893. szeptember 12-én született Újvidéken. Rendőr volt Tündéresen (Vilovo), ahol a partizánok 1944. november 2-án agyonlőtték, és a dögtetőben eltemették, két lánya maradt.
- Molnár Lajos,** András és Varga Katalin fia, Berger Ilona férje, Tiszakálmánfalván született 1902. március 5-én, Szablán rendőr volt, ahol a partizánok 1944. november 9-én agyonlőtték, egy fia és egy lánya maradt.
- Molnár József,** András és Varga Katalin fia, Tiszakálmánfalván született 1909. március 8-án, Újvidékről elvitték a partizánok 1944. november 10–11-e között éjjel, nőlen volt.
- Horgász István,** István és Pápista Veronika fia, Titelen született 1912. július 9-én, kéményspró volt Szablán, egy fia és egy lánya maradt.
- Farkas István** írnök, Grilecz Rozália férje, Lajkóvács községben született 1888. november 21-én, kálmivista.
- Szekeres János,** 1892. április 26. – 1945. április 12., a művelődési egyesület elnöke. 1944 novemberében összeverték a partizánok, és néhány hónap múlva behalt sérüléseibe.
- Csonka Károly,** 1944 őszén Sajkásszentiván agyonlőtték. Lokon született, a sajkási dögtetőben temették el.
- Józsa Bálint,** Tiszakálmánfalván született, Sajkásszentivánon ölték meg, kálmivista (a kátyi Ocsénási Istvánnal és 14 némettel együtt).
- Góbor György,** Mátyás és Bálint Rozália fia, Vízi Ilona férje, Tiszakálmánfalván született 1913.

április 5-én, magyar csendőr volt, 1944 őszén az oroszok agyonlőtték Topolyán.

Borza Mihály, Józsa Erzsébet férje, kálmivista, vasúti őrt volt, Tiszakálmánfalván a partizánok agyonlítették az állomáson.

Nagy János, János és Barna Rozália fia, Gátiy Katalin férje, Tiszakálmánfalván született 1903. május 9-én, rendőr volt Gardinovin (Dunagárdony), egy fia maradt.

Szível Ferenc, Hegyesi Erzsébet férje (elváltak), utána János Erzsébetlét (Cser Pál nevével), kovácsmester volt.

Kacsik András, András és Barna Veronika fia, Tiszakálmánfalván született 1911. október 27-én, első felesége Fejjes Etel, a második Szabó Mária.

Horvát József, Antal és Pajzer Etel fia, Tiszakálmánfalván született 1906. január 16-án, nőlen volt.

Keszék Lajos, Mátyás és Molnár Anna fia, Horvát Ilona férje, Felső-Muzslán született 1917. augusztus 27-én, Dunagárdonyban született ki.

Alász (vagy Halász) András, földműves volt, Dunagárdonyban végezték ki.

Kis Lajos, 1894. május 15-én született, Kis Antal és Juhász Katalin fia, 1946. május 16-án halt meg (?).

Nagy Szilveszter, Gulyás Katalin férje, az újjászervezési Bizottság 1962. szeptember 6-án halottá nyilvánította, 1946. május 16-át nyilvánította halálá napjának.

Kócai János, 1896. március 7-én született Tiszakálmánfalván, apja János, anyja Kovács Katalin, állítólag átköltözött Sajkásakra, 1944 októberében ott vetette életét.

Vanyúr Mihály, 1922. július 1-jén született Tiszakálmánfalván, anyja Vanyúr Viktorina. A budiszavai anyakönyvvezető 1946. május 16-át tüntette fel halálá napjaként, az újjászervezési Bizottság 1962. január 12-én holtá nyilvánította, természetes atya Drobníky Mihály volt.

Varga Lajos, 1922. július 15-én született Tiszakálmánfalván, anyja Varga Erzsébet, 1946. május 16-án halt meg(?).

Pap Sándor László, 1901. július 17-én született, apja János, anyja Csornyik Rozália, az újjászervezési Bizottság 1958. március 10-én holtá nyilvánította, 1946. május 16-át nyilvánította halálá napjának.

A 12–17. sorszámgig felsorolt személy a kivégzett háborús bűnösök listáján szerepel (Vajdasági Levéltár, 183-as Fond K82, szigorúan bizalmas jelzésű, 52/1945. szám alatt). A lista még 1999-ben véletlenül került a kezembe, a többi régi dokumentum használatát a levéltár akkori igazgatója nem engedélyezte.

Milyen ez az emberi életéről döntő rögtönítélt bíráskodás listája? Pontatlan és felületes, a bírának nem nagyon számított, kit hogyan hívnak, nem tüntetjük föl születési évüket, hanem csak azt, hogy körülbelül hány évesek. Így Takács András helyett Takács Ferenc (aki jugoszláv katonaként esett el, és 1922-ben született), Keszék Lajos helyett Keszégi Lajos irtak. A lista alatt Gardinovin (Dunagárdony) szerepel 1945. július 31-i dátummal, ezeket az embereket pedig még 1944. október végén, november elején kivégezték. (A tévesen írt neveket így tévesen jelentettem meg én is Magyar Szó 2004. március 24-i számában.)